

tikkelikokoelmia. 1800-luvun sanastokehityksen tutkimus tietysti on realistisella pohjalla vasta kun tiedetään, mitä kirjakielessä oli ja mitä ei ollut ennen 1800-lukua. VKS:n merkitys näin ollen korostuu.

On suuri onnettomuus, jos tärkeä hanke keskeytetään puolivälissä. VKS on investointi tulevaisuutta varten, tulevan tutkimuksen hyödyksi. Sanakirjaa tarvitsivat suomen ja sen sukukielten tutkijat niin Suomessa kuin ulkomaillakin. Vanhan kirjasuomen arkaistinen sanasto on aarreaitta, joka tulee pikimmiten saattaa kaikkien tutkijoiden ulottuville. Sanakirjan 3. osa tulee edellisten osien tavoin julkaista myös painettuna ja sen jälkeen jatkaa toimitustyötä valmiiden, hyväksi havaittujen käytäntöjen mukaan. Mikään sähköinen aineistokooste ei voi korvata toimitettua kirjaa. Kun kirja on painettu,

se on valmis eikä vaadi muuta kuin vähän hyllytilaa. Suuret sähköiset aineistot sen sijaan vaativat jatkuvaa ylläpitoa ja päivittämistä laitteiden ja käyttöjärjestelmien alinomaan muuttuessa.

PÄIVI RINTALA
etunimi.sukunimi@utu.fi

Lähteet

- KARLSSON, FRED 1975: Fennistiikan tieteenparadigmasta ja sen ohjausvaikutuksesta. – *Virittäjä* 79 s. 179–193
- KIURU, SILVA 1986: Vanhan kirjasuomen sanakirja. – *Virittäjä* 90 s. 88–102.
- LEHTINEN, TAPANI 2010: Kotuksen suuret keskeneräiset. Liite mietintöön *Kotuksen tehtävät*. http://minedu.fi/OPM/Julkaisut/2010/Kotuksen_tehtavat.html.

Kattava Suomessa puhuttujen kielten ohjelma on välttämätön

Kotimaisten kielten tutkimuskeskus Kotus julkisti toukokuussa 2009 suomen kielen tulevaisuutta koskevan toimintaohjelman (SKT). Sen pääehdotus on, että valtio(neuvosto)lla tulisi olla kielipoliittinen ohjelma, joka ottaisi huomioon kokonaisvaltaisesti Suomessa käytettävät kielet. Aineistoa ohjelman laatimiseen on jo nyt paljon. Suomen kieltä koskevan ohjelman lisäksi Kotus julkaisi jo vuonna 2003 vastaavan ruotsin kielen toimintaohjelman. Valtioneuvosto antaa kerran toimikautensa aikana Suomen kielioloja kuvaavan valtioneuvoston kertomuk-

sen, jossa tarkastellaan kielilain toteutumista. Viimeisin annettiin vuonna 2009, ja eduskunta antoi siitä lausumansa vuoden 2010 alussa. Vuonna 2009 valmistui myös romanikielen kielipoliittinen ohjelma. Lisäksi valtioneuvosto sitoutui eduskunnalle antamassaan ihmisoikeuspoliittisessa selonteossa laatimaan saamen kielten elvyttämisohjelman.

Käytin opetusministeriön puheenvuoron suomen kieltä koskevan toimintaohjelman julkistamistilaisuudessa ja kannatin lämpimästi ehdotusta laaja-alaisesta kielipoliittisesta ohjelmasta. Totesin myös,

että valtioneuvostossa vain oikeusministeriön rooli kielipolitiikassa on määritelty. Oikeusministeriö valvoo kielellisten oikeuksien toteutumista ja valmistelee myös edellä mainitun kielikertomuksen. Kotus toi raportissaan voimakkaasti esille kielipolitiikan toisen – joskin edelliseen liittyvän – ulottuvuuden. Mikä taho valtioneuvostossa vastaa Suomessa puhuttujen kielten elinvoimaisuudesta, myönteisestä kehityksestä ja jopa säilymisestä (esim. koltan- ja inarinsaame)? Esitin kysymyksen julkistamistilaisuudessa ja vastasin siihen toteamalla tehtävän kuuluvan luontevasti koulutuksesta ja kulttuurista vastaavalle opetusministeriölle.

Valtioneuvosto on antanut toukokuussa 2010 eduskunnalle kulttuuripoliittisen selonteon. Selontekoon sisältyy ehdotus kansallisen kielistrategian laatimisesta, jossa kartoitetaan ja täsmennetään kansallisten kielten lisäksi uusien vähemmistökielten ja kasvavien kieliryhmien asema ja palvelut. Ehdotus vastaa kielipoliittisen toimintaohjelman toukokuussa 2009 tekemää ehdotusta. Opetus- ja kulttuuriministeriöllä (uusi nimi 1.5.2010 alkaen) on täysi valmius omalta osaltaan ryhtyä tähän työhön välittömästi. Samalla opetus- ja kulttuuriministeriö on valmis vahvistamaan kieliasioissa sitä roolia, joka sille luontevasti kuuluu ja joka ei ole päällekkäinen oikeusministeriön tehtävien kanssa. Kielet ja kielten käyttö ovat opetus- ja kulttuurisektoreiden ytimessä. Oikeusministeriöllä on kielellisten oikeuksien vastuuministeriönä luonnollisesti avainrooli Kotuksen ehdottaman kielipoliittisen ohjelman laatimisessa

Valtioneuvoston periaatepäätös olisi yksi mahdollinen tapa toteuttaa kielipoliittisen toimintaohjelman ja kulttuuripoliittisen selonteon samansisältöinen ehdotus. Siinä määriteltäisiin kielten, kiel-

tenkäytön, kieltenhuollon ja kieltenopetuksen kehittämisen keskeiset tavoitteet ja niitä tukevat toimenpiteet. Pääosa sisällöstä voitaisiin koota Kotuksen jo julkaisemista ja mahdollisesti päivitettävistä tavoitteista ja toimista. Saamen kielten elvyttämisohjelman valmistelu on käynnistymässä, ja sen ehdotukset olisivat käytävissä periaatepäätöstä valmisteltaessa. Myös karjalan kielen asemasta ja tulevaisuudesta on olemassa pitkään valmisteltuja aloitteita. Lisätyötä pitäisi tehdä lähinnä muiden Suomessa puhuttujen kielten osalta. Periaatepäätöksen yhteydessä valtioneuvosto sopisi eri toimenpiteiden vastuuministeriöistä ja -organisaatioista sekä toteutuksen seurannasta.

Kotuksen toukokuussa 2009 julkaisema suomen kielen kielipoliittinen ohjelma sisältää runsaasti tärkeitä ehdotuksia, joista monia tulisi ryhtyä toteuttamaan välittömästi. Toisaalta se sisältää ehdotuksia, jotka vielä vaativat laajempaa keskustelua. Suomen kielen (laajemmin äidinkielen) opetusta peruskouluissa koskevat ehdotukset tulevat käsitellyiksi, kun valtioneuvosto vuoden 2011 alussa päättää perusopetuksen yleisistä tavoitteista ja tuntijaosta. Opetushallituksen pääjohtaja Timo Lankisen työryhmä julkistaa ehdotuksensa kesäkuussa 2010. Lukio-opetuksen osalta päätökset ovat vuorossa myöhemmin. Lukiokoulutuksen kehittämissuunnitelman työ valmistuu loppusyksystä 2010.

Äidinkielen opetus kouluissa on koko kielipolitiikan onnistumisen kannalta aivan keskeistä. Sen rinnalla on hyvin tärkeää, miten äidinkielen käyttöön kiinnitetään huomiota muiden oppiaineiden opetuksessa. Tätä kysymystä olisi voinut tarkastella enemmän kielipoliittisessa ohjelmassa. Lähtökohtana pitäisi olla, että jokainen opettaja osallistuu omalla työllään myös äidinkielen opetukseen. Vas-

taavasti vahva äidinkielen opetus tukee muiden oppiaineiden opiskelua.

Toimintaohjelman esille nostama rinnakkaiskielisyyden periaate kohtaa suurimmat haasteensa korkeakoulumaailmassa ja monikansallisissa Suomessa toimivissa yrityksissä. Korkeakouluilla on varsin laaja autonomia, ja siihen sopii erittäin huonosti valtion tiukka kielipoliittinen ohjaus. Toimintaohjelman ehdotuksista on keskusteltava yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen kanssa ja rohkaistava korkeakouluja vahvistamaan suomen ja ruotsin asemaa tieteellisen julkaisemisen kielenä.

Toimintaohjelma ehdottaa, että julkinen tutkimusrahoituksen ehdoksi on asetettava, että jokainen tutkija alasta riippumatta julkaisee myös suomeksi. Tätä ehdotusta en kannata, koska se asettaa tieteen vapaudelle ja tieteelliselle julkaisemiselle tieteen kannalta toissijaisia vaatimuksia. Tieteelliset julkaisut kirjoitetaan tiedeyhteisölle ja tavoitteena on, että ne ovat mahdollisimman laajasti ja helposti muiden (saman alan) tutkijoiden saavutettavissa. Julkaisun kieli valitaan tällä perusteella. Pidän parempana sitä, että kaikkia tutkijoita kannustettaisiin yleistajuisten suomen- ja ruotsinkielisten julkaisujen laatimiseen sekä oppikirjojen laatimiseen kansallisilla kielillä.

Ehdotukset, jotka koskevat tutkimuksen tuloksena ja sen yhteydessä syntyneitä kieleen liittyviä aineistoja ovat erittäin kannatettavia. Julkisesti rahoitetun tutkimuksen tulosten hyödyntämisen tulee olla nykyistä helpompaa. Avoimen saatavuuden periaate on ulotettava mahdollisimman kattavasti tietoa-aineistoihin.

Valtioneuvoston, julkisten laitosten ja kuntien on ehdottomasti ryhdistäydyttävä suomen ja ruotsin kielen käytössä. Virkakielen käyttöön liittyvät ongelmat

ovat suurimpia kansalaisille tarjottavissa palveluissa, vaikka joillakin toimialoilla (esim. verohallinto) on tapahtunut myönteistä kehitystä. Palveluihin liittyvät virkakielen ymmärtämisen ongelmat saavat usein alkunsa jo säädösvalmistelussa. Oikeusministeriö on kiinnittänyt huomiota lainsäädäntövalmistelun ongelmiin, joista osa liittyy juuri kieleen (ruotsin osalta käännöksiin).

Säädösvalmistelun lähtökohtana on, että sille on varattu riittävästi aikaa sekä perusvalmisteluun että kuulemisiin. Monet ongelmista johtuvat siitä, että valmistelu on tehty kiireellä ja kovassa paineessa. Ministeriöiden virkamiesjohdon tulisi sopia poliittisen johdon kanssa riittävän pitkä valmistelu-aika lainsäädäntöhankkeisiin. Tähän on seuraavan kerran tilaisuus toukokuussa 2011, kun ministeriöt suunnittelevat uuden hallituksen ohjelman toimeenpanoa.

Lakiehdotukset tulisi riittävän ajoissa arvioida ja tarkistaa myös kielen näkökulmasta. Kyse ei ole vain oikeakielisyydestä vaan kansalaisen ja säädösten toimeenpanijoiden mahdollisuudesta ymmärtää säädöksen sisältö. Kielikellon vuoden 2010 ensimmäinen numero nostaa ansiokkaasti esille uusien virastojen ja niiden osien nimiin liittyvät ongelmat. Suomen kielen lautakunta oli jo aiemmin antanut tiukan mutta perustellun lausuntonsa *aveista ja elyistä*. Kaikkien ministeriöiden on syytä terästyä paitsi lainsäädäntötyössä myös virastojen nimien määrittelyssä. Voin luvata, että Suomen Akatemiasta ei tule *Scifua* (*science funding agency*) eikä Kotuksesta *Natlaa* (*national languages agency*).

Suomen, ruotsin, saamen, romanin ja viittomakielten tulevaisuuden kannalta on välttämätöntä, että Kotuksen toiminta jatkuu elinvoimaisena vaikka tehtävät jossain

määrin muuttuvatkin. Kotuksen ydinteh-
tävien voimavarat on turvattava ja samalla
on varmistettava edellä mainittujen kiel-
ten tutkimuksen jatkuminen ja vahvistu-
minen. Kirjoituksen aiheena ollut suomen
kielen toimintaohjelma osoittaa, että Ko-
tuksessa on vahva asiantuntemus ja puhtia
vastata toimintaympäristön muutoksiin.

SAKARI KARJALAINEN
etunimi.sukunimi@minedu.fi
Kirjoittaja on ylijohtaja koulutus- ja
tiedepoliitikan osastossa
opetus- ja kulttuuriministeriössä

Lähteet

SKT = HAKULINEN, AULI – KALLIOKOS-
KI, JYRKI – KANKAANPÄÄ, SALLI
– KANNER, ANTTI – KOSKENNIEMI,
KIMMO – LAITINEN, LEA – MAA-
MIES, SARI – NUOLIJÄRVI, PIRKKO
2009: *Suomen kielen tulevaisuus.*
Kielipoliittinen toimintaohjelma. Helsin-
ki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
<http://scripta.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk7>.

Suomen kielen toimintaohjelma ja kansainvälistyvän työelämän tarpeet

Kielipoliittinen ohjelma suomen kielen
tulevaisuudesta (SKT) julkaistiin vuosi
sitten. Ohjelmaa kommentoitiin sen il-
mestyttyä jonkin verran, mutta sen olisi
toivonut virittävän enemmänkin keskus-
telua suomen kielen tilasta ja siihen kyt-
keytyvistä yhteiskunnan muutoksista.
Keskustelu jatkuu nyt lähinnä asiantun-
tijapiireissä. Toivottavasti keskustelu suo-
men kielen ja muiden maassamme käy-
tettävien kielten asemasta viriää uudel-
leen ja saa laajempia ulottuvuuksia vii-
meistään tulevissa hallitusohjelmaneu-
votteluissa.

Onko suomen kieli uhattuna?

Kielipoliittisen ohjelman syntyyn on vai-
kuttanut kielentutkijoiden huoli suomen
kielen tulevaisuudesta. Huolestuneisuu-
den syytä on vaikea ymmärtää. Ohjelma-
tekstin alussa todetaan, että maailmassa

on melko vähän kieliä, joiden asema on
niin vankka kuin suomen kielen. Tämä
pitää paikkansa. Suomella on luja, lain-
säädännössä vahvistettu perusta, ja
suomi on mitä suurimmassa määrin elin-
voimainen, hyvinvoiva, kaikki elämän-
alueet kattava ja uutta luova kieli. Suo-
men kieli kiinnostaa myös Suomen ra-
jojen ulkopuolella, ja Suomeen hakeutuu
yhä enemmän myös kieli- ja kulttuuritu-
risteja. Siksi kielentutkijoiden huoli suo-
men kielen tilasta ja sen ”käyttöalan ka-
ventumisesta” tuntuu kummalliselta.

Ohjelman laatijat pyrkivät osoitta-
maan, että suomen kieli on uhattuna eikä
sen nykyinen asema säily ilman tietoista
huolenpitoa. Huolenpitoa he koettavat
konkretisoida toimenpidesuosituksilla.
Osaan huomioista ja suosituksista voi yh-
tyä, osa ihmetyttää.

Eniten kysymyksiä herättävät ohjel-
massa ja sen jälkeisessä keskustelussa esi-